

Lausuntoyhteenvedo Ahvenanmaa-työryhmän 2023 mietinnöstä: Selvitys eräistä Ahvenanmaan itsehallinnon kehittämiseen liitty- vistä kysymyksenasetteluista

1 Johdanto

Oikeusministeriö asetti keväällä 2023 yhdessä Ahvenanmaan maakunnan hallituksen kanssa työryhmän (Ålandsarbetsgruppen 2023) valmistelemaan muun muassa Ahvenanmaan itsehallintolain esityksen jatkovalmistelua. Tavoitteena on uudistaa ja kehittää itsehallintojärjestelmää. Ahvenanmaa-työryhmän toimikausi päättyi 31.5.2024.

Ahvenanmaa-työryhmän toinen mietintö koskee eräitä sen toimeksiantoon sisältyneitä arviointi- ja selvitystehtäviä. Mietinnössä käsitellään uuden itsehallintolain uudistamistyön yhteydessä esiin nostettuja kysymyksiä, jotka koskevat perustuslain ja itsehallintolain suhdetta, valtakunnan tehtävien siirtämistä Ahvenanmaan viranomaisille ja päinvas-
toin sekä valtakunnan lainsäädännön soveltamista, Ahvenanmaan maaherraa ja tämän nimittämistä, eräitä itsehallintolain kielisäännöksiä sekä maakuntapäivien ja eduskun-
nan välistä toimivallanjakoa poikkeusoloissa.

Mietinnössä esitetään joitakin vaihtoehtoisia ratkaisuja edellä mainittuihin kysymyksiin. Ne edellyttävät tarkempaa vaikutusarviointia.

Ahvenanmaa-työryhmän työskentelykieli oli ruotsi. Mietintö on käännetty suomeksi.

Lausuntopyyntö julkaistiin 18.12.2024 ja lausunnot pyydettiin toimittamaan 14.2.2025 mennessä lausuntopalvelu.fi -palvelun kautta.

Lausuntopyyntö lähetettiin 17 taholle, minkä lisäksi kuka tahansa saattoi antaa lausunnon lausuntopalvelu.fi -palvelussa. Lausunnon antoi 12 tahoa.

Ministeriöistä lausunnon antoivat valtioneuvoston kanslia, sisäministeriö, puolustusministeriö, valtiovarainministeriö, maa- ja metsätalousministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö.

Ylimmät laillisuusvalvojat eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia ja valtioneuvoston oikeuskanslerinvirasto ovat antaneet lausuntonsa.

Lisäksi lausuntonsa antoivat korkein hallinto-oikeus ja Ahvenanmaan valtuuskunta. Ahvenanmaan maakunnan hallitus on antanut lausuntonsa mietintöön.

Kaikki annetut lausunnot ovat saatavilla julkisessa palvelussa osoitteessa <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM024:00/2023>.

2 Yhteenvedo lausuntopalautteesta

Ylimmät laillisuusvalvojat

Eduskunnan oikeusasiamies (EOA)

Eduskunnan oikeusasiamies (EOA) esittää launnossaan, että valmistelun lähtökoh-tana tulee olla, että perustuslaki takaa kaikille perusoikeudet myös Ahvenanmaalla. Pe-rusoikeuksien kunnioittamisvelvollisuus rajoittaa lainsäätäjää riippumatta siitä, onko se eduskunnan vai maakuntapäivien lainsäädäntöä. Oikeusasiamies huomauttaa, että itse-hallintolain suhde perustuslakiin on monitahoinen. Työryhmän alustavaa ehdotusta itse-hallintolain ensisijaisuudesta tulisi EOA:n mukaan jatkovalmistelussa arvioida yksityis-kohtaisesti. Erityisesti itsehallintolain ensisijaisuuden periaatteen vaikutusta perusoi-keuksiin ja muihin keskeisiin valtiosääntöisiin instituutioihin ja periaatteisiin tulisi EOA:n mukaan arvioida ottaen huomioon tarve varmistaa itsehallinnon takeet itsehallintolaissa.

Valtioneuvoston oikeuskansleri (OKA)

Valtioneuvoston oikeuskansleri (OKA) pitää edelleen ajankohtaisena tuoda esiin OKA:n aiemmassa launnossa perustuslain ja itsehallintolain suhteesta esille tuotua näkökul-maa: perusoikeudet ovat tarkoitettut yksilö suojaksi julkista valtaa, myös lainsäätäjää, vastaan. Jos jatkossa esitetään perusoikeussäännösten soveltumisen kaventamista Ah-venanmaalla, tulee esityksessä OKA:n mukaan olla kattava arvio siitä, mitä vaikutuksia tällaisella kaventamisella olisi Ahvenanmaalla yksityisiin nähden.

OKA kommentoi mietinnön osaa, jonka mukaan itsehallinnon ”alkuperäinen ja tärkein tavoite” on taata Ahvenanmaan väestölle ruotsin kielen, kulttuurin ja paikallisten perin-teiden säilyminen maakunnassa (s. 83). OKA ei edelleenkään ole vakuuttunut siitä, että perusoikeuksien soveltamisen (laajamittainen) kaventaminen olisi ainakaan itsehallin-non alkuperäisten tavoitteiden kannalta tarpeellista tai että itsehallinnon ydin olisi siinä, että perusoikeudet tarjoaisivat Ahvenanmaan lainsäädäntövaltaan kuuluvissa asioissa eri tasoista (alempaa) suojaa kuin mantereella.

OKA korostaa edelleen aiemmassa launnossaan (10.9.2021, dnro OKV/1965/21/2021) esittämiään näkökohtia hallituksen esitysluonnoksesta uudeksi Ah-venanmaan itsehallintolaiksi. Tuolloin OKA totesi lyhyesti: ”Esityksen perusteluista syn-tyy sellainen vaikutelma, että Ahvenanmaan lainsäätjä ei ole perustuslakivaliokunnan kanssa samaa mieltä eräiden perusoikeussäännösten tulkinnasta ja perustuslakivalio-kunnan kanssa samaa mieltä eräiden perusoikeussäännösten tulkinnasta ja korkeim-man oikeuden käytännöstä lainsäädäntövalvonnassa, jossa on nojaututtu perustuslaki-valiokunnan tulkintoihin. Perustuslainsäätäjällä on toki toimivalta harkita asioita toisin. Tilanteet ja tarpeet, jossa Ahvenanmaalla poiketaan perustuslakivaliokunnan vakiintu-neen käytännön mukaisesta tulkintalinjasta, olisi pyrittävä rajaamaan siihen, mikä to-della on tarpeen, eikä avata mahdollisuutta mille tahansa poikkeamiselle perustuslain perusoikeussäännöksistä. Kiinnitän huomiota siihen, että perustuslakivaliokunnan

asema perustuslain tulkinnassa perustuu hyvin pitkään valtiosääntökäytäntöön sekä nimenomaiseen säännökseen perustuslain 74 §:ssä. Ahvenanmaalla ei ole vastaavaa toimielintä, jolle olisi säädetty vastaava tehtävä perustuslain tasoisessa normistossa.

On erittäin vaikea arvioida, mitä ehdotetusta säännöksestä seuraisi oikeusjärjestyksen systematiikan ja perusoikeusjärjestelmän kannalta. Selvää on, että se tarjoaisi (ainakin jossain vaiheessa) mahdollisuuden eriyttää maakunnan perusoikeudet valtakunnan perusoikeuksista.

Suhtaudun näin ollen perus- ja ihmisoikeuksien valvojan näkökulmasta erittäin kriittisesti tähän säännösehdotukseen.”

Perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien valvojana OKA lähtee siitä, että Ahvenanmaan asukkailla täytyy olla kokonaisuutena samantasoinen perus- ja ihmisoikeuksien suoja ja siten suoja myös maakunnan lainsäätäjän ja maakunnan hallituksen sekä muun hallinnon tekemiä mahdollisia perus- ja ihmisoikeuksien loukkauksia vastaan kuin muuallakin Suomessa. Perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien laaja velvoittavuus suhteessa lainsäätäjään on syntynyt alkuperäisen itsehallinnon säätämisen jälkeen ja osin siksi on syntynyt perustuslain ja itsehallintolain uudensuunnittelun yhteensovittamisen tarpeita. Ratkaisuiden on OKA:n mukaan tarpeen olla selkeitä ja poikkeusten perusoikeuksista (ja ihmisoikeuksista) on tarpeen olla hyvin rajattuja.

Mietinnössä on hahmottettu säännöstä, jonka mukaan ”jos perustuslain, eduskuntalain tai maakuntapäivälain säännöksen soveltaminen olisi vastoin tätä lakia tai maanhankintalakia, tuomioistuimen on asetettava itsehallintolain tai maanhankintalain säännös etusijalle.” Tuomioistuimen on ensin selvitettävä, kuuluuko kyseinen eduskuntalain säännös itsehallintolain mukaan eduskunnan vai maakuntapäivien lainsäädäntövaltaan.”

Esitettyjen perustelujen valossa ehdotetun säännöksen tarkoitus jää OKA:n mukaan avoimeksi. Perustuslain 120 §:n mukaan Ahvenanmaalla on itsehallinto sen mukaan kuin Ahvenanmaan itsehallintolaissa säädetään. Perustuslain 75 §:n 1 momentin mukaan itsehallintolain ja maanhankintalain säätämisenjärjestyksestä on voimassa, mitä siitä mainituissa laeissa erikseen säädetään. Näin ollen itsehallintolain vastainen eduskunnan säätämä laki, vaikkapa säännös siitä, että Ahvenanmaan väestöllä olisikin itsehallintolain 12 §:n vastaisesti asevelvollisuus, olisi OKA:n käsityksen mukaan jo ilmeisellä tavalla perustuslain 75 §:n 1 momentin ja 120 §:n vastainen ja tuomioistuimen tulisi jättää tällainen säännös soveltamatta perustuslain 106 §:n nojalla.

OKA toteaa, että esillä olevan etusijasäännöksen seuraukset vaikuttavat ennakoimattomilta, eikä OKA sen vuoksi puolla tällaista säännöstä.

Ahvenanmaan maaherraa koskevien ehdotusten osalta OKA on arvioinut nykytilaa maaherran nimittämisen yhteydessä seuraavasti: Aluehallintovirastoista annetun lain 16 §:n mukaan Ahvenanmaan maakunnassa on siinä laissa tarkoitettuna valtionhallinnon viranomaisena Ahvenanmaan valtionvirasto, jota johtaa maaherra. Virasto hoitaa sellaisia lain 4 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä, jotka Ahvenanmaan itsehallintolain mukaan kuuluvat valtakunnan toimivaltaan. Viraston tehtävistä on muutoin voimassa, mitä niistä erikseen säädetään. Ahvenanmaan valtionviraston johtajana toimivasta maaherrasta säädetään Ahvenanmaan itsehallintolaissa.

Aluehallintovirastoista annetussa laissa tarkoitettujen virastojen ml. Ahvenanmaan valtionvirastoon sovelletaan valtion virkamieslakia. Virkamieslaissa säädetään muun muassa välittömästi ministeriöiden alaisten virastojen päälliköiden yleisistä ja erityisistä kelpoisuusvaatimuksista. OKA pitää perusteltuna, että sen lisäksi, mitä itsehallintolaissa maaherralta vaaditaan, maaherralla, joka on myös valtionviraston päällikkö, on samantasoiset kelpoisuusvaatimukset kuin esimerkiksi muillakin virastojen päälliköillä. Se,

millä tavalla tämä lainsäädännössä järjestetään, voinee tapahtua monella tavalla. Yksinkertaisimmalta vaikuttaa OKA:n mukaan olevan nykytilan mukainen ratkaisu, jossa virkamieslaissa säädetyt edellytykset koskevat myös maaherraa.

Poikkeusoloja ja poikkeusoloihin varautumista koskevan toimivallanjaon osalta OKA:n käsitys on, että valtakunnan lainsäädäntövalta poikkeusoloissa määräytyy itsehallintolain mukaan, ja sen osalta OKA puoltaa sitä tulkintalinjaa, jonka mukaan poikkeusoloja koskeva toimivallanjako ei ole perusteiltaan epäselvä, vaan lainsäädäntövalta kuuluu valtakunnalle ja valmiuslakia sovelletaan myös Ahvenanmaalla. OKA:n mukaan täsmentämisen tarvetta itsehallintolaissa tältä osin kuitenkin on, sillä poikkeusoloihin varautumista tarkoittava sanamuoto ei vaikuta asiointilaa selkeimmin ilmentävältä. Hallintotehtävien hoitaminen valmiuslakia sovellettaessa tulisi järjestää sopimusasetuksilla. Tämä on ollut perustuslakivaliokunnan kanta ja OKA pitää sitä myös itsehallintolain lähökohtana.

Korkein hallinto-oikeus (KHO)

Perustuslain ja itsehallintolain välisestä suhteesta korkein hallinto-oikeus toteaa mahdolliseksi yhtyä sellaiseen lainsäädäntövaihtoehtoon, jossa maakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluville oikeussubjekteille ei taata perustuslaillisia perusoikeuksia. Monet mietinnössä esitetyistä vaihtoehtoista näyttävät KHO:n mukaan sisältävän tällaisen tuloksen tai johtavan siihen välillisesti. Tätä kysymystä on mietinnössä tarkasteltu lähinnä valtakunnan ja maakunnan välisen lainsäädäntövallan jaon näkökulmasta, vaikka se KHO:n mukaan koskee kuitenkin myös voimakkaasti julkisen vallan ja yksilön välistä suhdetta. Korkein hallinto-oikeus huomauttaa, että oikeusvaltion edellytyksenä on, että perusoikeudet on valtiosääntöisesti turvattu riippumatta siitä, vastaako niiden toteuttamisesta tavallisella lailla eduskunta vai maakuntapäivät.

Jatkovalmistelussa tulisi korkeimman hallinto-oikeuden näkemyksen mukaan keskittyä yksinomaan lainsäädäntövaihtoehtoihin, joissa itsehallinnon takeita kehitetään heikentämättä yksilön perustuslaillinen asema suhteessa julkiseen valtaan.

Mietintöön sisältyy ehdotus itsehallintolain ensisijaisuutta koskevaksi säännökseksi. Tämäkin ehdotuksen taustalla on tarve säätää selkeämmät takeet itsehallintolain mukaiselle itsehallinnolle. Korkein hallinto-oikeus pitää kuitenkin analogiaa perustuslain 106 §:ään huonosti tarkoitukseen sopivana. Itsehallintolaki ja jaettu lainsäädäntövalta merkitsevät sitä, että säännöllisesti ja rutiinomaisesti syntyy tilanteita, joissa viranomaiset valitsevat ja asettavat soveltavaa lainsäädäntöä etusijalle lainsäädäntövallan jaon mukaisesti. Tämä on itsehallinnon vakiintunut ja välttämätön seuraus, ja erityisesti kontekstista huolimatta lainvalinta tapahtuu säännönmukaisen oikeuslähdeopin mukaisesti, useimmissa tapauksissa lisäksi täysin implisiittisesti ilman, että olisi edes tarpeen panna merkillä soveltamatta jätetty rinnakkainen oikeusjärjestys. Ehdotettu tuomioistuimen toimivaltaa koskeva säännös näyttäytyy tältä osin tarpeettomalta ja harhaanjohtavalta. Myöskään itsehallintolain suhde perustuslakiin ei näyttäisi KHO:n mukaan soveltuvan säänneltäväksi ehdotetun kaltaisella säännöksellä.

Mietinnössä käsitellään myös maakuntalakien lainsäädäntövalvontaa, ja tässä yhteydessä mainitaan aiempi ehdotus asiantuntemuksen laajentamisesta jälkikontrollin yhteydessä sillä tavalla, että ylimmät tuomioistuimet olisivat mukana sekamuotoisessa kokoonpanossa, joka antaisi yhteisen lausunnon tasavallan presidentille. Korkein hallinto-oikeus kannattaa edelleen tätä ehdotusta.

Ahvenanmaan valtuuskunta

Ahvenanmaan valtuuskunta korostaa lausunnossaan itsehallintolain suhteellisen yleisten muotoilujen merkitystä, jotta välttyttäisiin tarpeelta päivittää lakia enemmän teknisluonteisista kuin sisällöllisistä syistä. Valtuuskunta korostaa myös ajantasaisten laillisten perusteiden merkitystä viranomaisten toimivaltuuksien tueksi silloinkin, kun oikeustila sinänsä säilyy ennallaan.

Valtuuskunta esittää myös näkemyksiä kannanottoon vallitsevasta oikeustilasta, jonka valtuuskunta käsittää työryhmän mahdollisesti esittävän mietinnössään. Kyse on perustuslain ja itsehallintolain välisestä suhteesta.

Mietinnön luvussa 1 käsitellään perustuslain ja itsehallintolain suhdetta. Luvuissa 1.4.1 ja 1.4.2 on tältä osin käsitelty rajattuna kysymyksenä sitä, miten perustuslakia tulisi tulkita maakuntalakien laillisuusvalvonnassa. Työryhmä esittää Ahvenanmaan valtuuskunnan näkemyksen mukaan, että siltä osin kuin perustuslailla tulisi ylipäätään olla merkitystä maakuntalainsäädännön laillisuusvalvonnassa, perustuslakia ei tarvitse tulkita samansisältöiseksi kuin valtakunnan lainsäädännön laillisuusvalvonnassa. Valtuuskunta hahmottaa asian niin, että työryhmän mukaan kyse on lähinnä siitä, että perustuslakivaliokunnan mietinnöillä ei tarvitse olla samaa vaikutusta tulkittaessa perustuslakia maakuntalainsäädännön laillisuusvalvonnassa. Samalla työryhmä esittää käsityksensä, ettei itsehallintolakiin tarvitse laatia uutta säännöstä juuri tästä asiasta. Tätä voidaan valtuuskunnan mukaan mahdollisesti pitää työryhmän näkemyksenä siitä, että oikeustila on jo edellä esitetty. Ahvenanmaan valtuuskunta toteaa, että vallitsevan käytännön mukaan perustuslakivaliokunnan lausuntoja käytetään oikeuslähteenä perustuslain tulkinnaissa myös maakuntalainsäädännön laillisuusvalvonnassa.

Ministeriöt

Valtioneuvoston kanslia (VNK) on lausunut työryhmän mietinnöstä yleisellä tasolla rajoittuen ministeriön toimialan kannalta olennaisimpiin kysymyksiin.

Valtioneuvoston kanslia katsoo, ettei Ahvenanmaan itsehallinnon nykyistä asemaa suhteessa perustuslakiin tule muuttaa. Eduskunnan ja sen perustuslakivaliokunnan tulee voida edelleen tulkita säädösvalmistelussa perustuslain ja itsehallintolain suhdetta (ks. myös valtioneuvoston kanslian lausunto VN/846/2018-VNK-61).

Itsehallintolain 27 §:n 1 kohdan mukaan valtakunnalla on Ahvenanmaalla lainsäädäntövalta asioissa, jotka koskevat perustuslain säätämistä, muuttamista tai kumoamista sekä perustuslaista poikkeamista. Jos tätä muotoilua halutaan täsmentää, tulee sen valtioneuvoston kanslian mukaan tapahtua nykytilaa kuvaavalla tavalla. Työryhmän mietinnössään esitetty vaihtoehto 1 tähtää tähän.

Perustuslain perusoikeussäännösten soveltamisen osalta työryhmä palauttaa mietinnössään mieleen ne itsehallintolain nimenomaiset säännökset, jotka mahdollistavat nykyisin perusoikeuksien rajoittamisen. Arvioitaessa mahdollisia uusia rajoituksia valtioneuvoston kanslian lähtökohtana on, että perusoikeuksien suoja valtakunnan alueella on mahdollisimman yhtenäinen sekä normaali- että poikkeusoloissa. Valtioneuvoston

kanslia kiinnittää tältä osin huomiota myös kansainvälisiin ja EU:n perusoikeusvelvoitteisiin, mukaan lukien EU:n perusoikeuskirja.

Valtioneuvoston kanslia katsoo, että ehdotus, joka koskee maakuntapäivien kuulemista muutettaessa perustuslakia, edellyttää jatkoarvioita ja -pohdintoja.

Työryhmä on tarkastellut omasta aloitteestaan tasavallan presidentin veto-oikeutta koskien kansainvälisten sopimusten kanssa ilmeisessä ristiriidassa olevia maakuntalakeja (itsehallintolain 27 §:n 4 kohta). Mietinnössä tuodaan esiin korkeimman oikeuden pitkäaikainen ratkaisukäytäntö, jonka mukaisesti korkein oikeus on esittänyt presidentille maakuntalakien raukeamista siltä osin kuin maakuntalait ovat ilmeisessä ristiriidassa EU-oikeuden kanssa. Valtioneuvoston kanslia on lausunut asiasta jo aiemmin ja on tukenut sitä, että korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntö mainittaisiin selkeyden vuoksi itsehallintolain perustelutekstissä (ks. valtioneuvoston kanslian lausunto VN/846/2018-VNK-61). Työryhmän esittämään ajatukseen uudenlaisesta järjestelmästä lainsäädäntövalvonnassa ei valmistelun tässä vaiheessa ole valtioneuvoston kanslian mukaan mahdollista ottaa kantaa. Kuten mietinnössä todetaan, kysymystä tulisi jatkoselvittää erillisinä arviointina. Mietinnössä mainitaan valtioneuvoston kanslian kytkeminen tähän työhön.

Valtioneuvoston kanslia on kommentoinut toimivallanjakoa Ahvenanmaalla poikkeusoloihin varautumista ja poikkeusoloja varten, ja korostaa tarvetta varmistaa, että valtakunnan ja maakunnan väliseen toimivallanjakoon liittyvät kysymykset ovat niin normaalioloissa kuin häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa selviä. Valtioneuvoston kanslia pitää tärkeänä, että valtakunnalla on jatkossakin lainsäädäntövalta asioissa, jotka koskevat valmiutta poikkeusolojen varalta, poikkeusoloja sekä järjestysvallan toimintaa valtion turvallisuuden varmistamiseksi (ks. itsehallintolain 27 §:n 34 ja 42 kohta luettuina yhdessä). Selvyyden vuoksi itsehallintolain 27 §:n 34 kohtaan voitaisiin ministeriön mukaan lisätä nimenomaisesti sana ”poikkeusoloja”.

Kevään 2020 ja 2021 poikkeusoloissa eräät toimivaltuuksia koskeneet tulkintaerot nousivat esiin. Etenkin nykyisessä muuttuneessa turvallisuustilanteessa on ministeriön mukaan tärkeää, että saadaan kiireellisesti selvyyttä siihen, että valmiuslakia ja sen nojalla annettuja asetuksia voidaan Ahvenanmaalla poikkeusoloissa tosiasiallisesti soveltaa ja että on tiedossa, miten tältä osin toimitaan. Sääntelyn selkeys ja yhteinen tulkinta ovat tärkeitä, jotta poikkeusolojen kiireisessä toteamismenettelyssä ei jouduta ryhtymään toimivallanjakoa sekä soveltamis- ja käyttöönottoasetusten soveltamisperusteita koskevaan oikeudelliseen selvitystyöhön. Tähän ei VNK:n mukaan käytännössä ole mahdollisuutta. Ahvenanmaan valtuuskunnan lausunto 25/24 ja perustuslakivaliokunnan lausunto PeVL 55/2024 vp sisältävät ministeriön mukaan oikeustilaa selventäviä kirjauksia.

Työryhmän mietinnössä ei oteta kantaa Ahvenanmaan maakunnan hallituksen kuulemiseen kiireellisissä valmiuslakitilanteissa. Valtioneuvoston kanslia huomauttaa, että kokonaisuuden eri vaiheiden virkamiesvalmistelulle sekä poliittiselle päätöksenteolle voi jäädä hyvin rajoitetusti aikaa, mahdollisesti vain yksi tai kaksi päivää. Soveltamis- ja käyttöönottoasetukset voidaan joutua valmistelemaan ja hyväksymään niin kiireellisesti, että maakunnan hallituksen kuuleminen on käytännössä mahdotonta.

Mietinnössä esitetään vaihtoehto, jonka mukaan siltä osin kuin maakuntapäivillä normaalioloissa on lainsäädäntövalta valmiuslain käyttöönottoasetuksen kattamalla oikeudenalalla, maakuntapäivillä olisi itsehallintolain mukaan vastaavanlainen rooli kuin eduskunnalla on valmiuslainsäädäntöön perustuvien asetusten jälkivalvonnassa. Valtioneuvoston kanslia suhtautuu eduskunnan lainsäädäntövaltaa tosiasiallisesti kaventaviin ehdotuksiin torjuvasti. Vaihtoehto nostaa ministeriön mukaan esiin myös menettelytapoihin liittyviä käytännön haasteita.

Kuten mietinnössä todetaan, valmiuslain soveltaminen myös Ahvenanmaalla saattaa käytännössä johtaa siihen, että sellaiset hallintotehtävät, joista normaalisti huolehtivat maakunnan viranomaiset, voivat valmiuslakia sovellettaessa siirtyä valtakunnan viranomaisten hoidettaviksi.

Sopimusasetusten yksipuolinen irtisanominen kriisi- tai häiriötilanteessa voi johtaa hankaliin tilanteisiin. Se, että sopimusasetusten katsotaan lakanneen olemasta voimassa vuoden kuluttua irtisanomisesta, jollei niitä ole muutettu tai kumottu tämän ajan kuluessa, antaa tiettyä marginaalia. Irtisanomisoikeuden rajoittamista poikkeusoloissa voitaisiin valtioneuvoston kanslian mukaan kuitenkin harkita.

Sisäministeriö yhtyy näkemykseen tarpeesta vielä arvioida eri ratkaisuvaihtoehtojen vaikutuksia liittyen sopimusasetusten irtisanomiseen.

Mietinnön mukaan Ahvenanmaan valtuuskunta on useissa uutta itsehallintolakia koskevista luonnoksista antamissaan lausunnoissa esittänyt, että ylimääräistä määrärahaa ja sen myöntämisedellytyksiä koskevia säännöksiä tulisi kehittää ja täsmentää itsehallintolain 50 §:n säännöksessä. Sisäministeriö kannattaa ylimääräistä määrärahaa ja sen myöntämisedellytyksiä koskevien säännösten kehittämistä.

Sisäministeriö yhtyy mietinnössä esitettyyn näkemykseen siitä, että korkeimman oikeuden ja perustuslakivaliokunnan lausuntojen perusteella poikkeusolojen aikainen toimivallan jako valtakunnan ja Ahvenanmaan välillä ei ole epäselvä. Sisäministeriö yhtyy perustuslakivaliokunnan lausuntoon siitä (PeVM 1/2021 vp – Ö 2/2021 vp), että valmiuslain soveltaminen myös Ahvenanmaalla saattaa käytännössä johtaa siihen, että sellaiset hallintotehtävät, joista normaalisti huolehtivat maakunnan viranomaiset, voivat valmiuslakia sovellettaessa siirtyä valtakunnan viranomaisten hoidettaviksi.

Kuten valiokunta, myös sisäministeriö pitää tärkeänä, että poikkeusoloihin varautumisen lisäksi myös kysymys valmiuslain soveltamisesta johtuvien hallintotehtävien hoitamisesta Ahvenanmaan maakunnassa ratkaistaan meneillään olevassa valmiuslain uudistuksessa ja tarvittaessa sopimusasetuksella. Sisäministeriö pitää tärkeänä, että valmiuslain uudistuksen yhteydessä ratkaistaan se, kuka käyttää valmiuslain 17 luvun mukaisia toimivaltuuksia Ahvenanmaalla silloin, kun kyseisen luvun toimivaltuuksia käyttävät valtakunnan alueella pelastusviranomaiset. Voimassa olevan valmiuslain nojalla on epäselvää, kuka käyttää poikkeusoloissa valmiuslain mukaisia väestönsuojeluun ja evakointeihin liittyviä toimivaltuuksia Ahvenanmaalla.

Puolustusministeriö

Puolustusministeriö kirjoittaa lausunnossaan, että ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa (valtioneuvoston julkaisuja 2024:33) todetun mukaisesti Suomeen kohdistuva hybridi-vaikuttaminen erityisesti Venäjän toimesta on kasvanut merkittävästi. Samoin selonteossa todetaan olevan todennäköistä, ettei uhka lähiaikoina pienene.

Tällaisessa tilanteessa on ministeriön mukaan äärimmäisen tärkeää, että valtakunnan ja maakunnan väliset toimivallanjakoa koskevat kysymykset ovat lainsäädännön ja sen tulkinnan tasolla ratkaistu, tarvittavat varautumistoimenpiteet niin valtakunnan kuin maakunnankin toimijoiden taholla on tehty (ml. poikkeusoloissa mahdollisesti siirtyvät hallintotehtävät) sekä yhteistyömenettelyt on sovittu ja harjoiteltu.

Puolustusministeriön näkemyksen mukaan kysymykset poikkeusoloja koskevasta toimivallanjaosta tulisi nykyisessä turvallisuustilanteessa pyrkiä ratkaisemaan viivytyksettä. Toimivallanjakoon ei saisi liittyä mietinnössä (s. 95) kuvatulla tavalla epävarmuutta. Puolustusministeriö toteaa lisäksi, että varautumisen ja valmiuden kysymykset sisältävät myös sen käytännön työn ja yhteensovittamisen eikä kyse ole yksinomaan toimivallanjaosta ja siihen liittyvistä rajoista.

Puolustusministeriö katsoo, että poikkeusolojen valmiuslainsäädännössä säädetyt toimivaltuudet ja myös poikkeusoloihin varautumista koskeva velvoite tulisi saattaa maakunnan alueella laajuudeltaan vastaamaan muualla valtakunnan alueella voimassa olevaa sääntelyä. Merkityksellistä ei olisi, päädytäänkö tehtävät antamaan maakunnan vai valtakunnan viranomaisten vastuulle. Keskeistä olisi, että poikkeusoloihin varautuminen voitaisiin toteuttaa erityisesti Puolustusvoimien tehtävien tarvitsemassa laajuudessa.

Puolustusministeriö toteaa, että erityisesti Merivoimat tulisi poikkeusoloissa tarvittaessa Ahvenanmaan maakunnan alueella valmiuslain 16 luvussa säädetyt sotilaallista puolustusvalmiutta koskevia toimivaltuuksia, erityisesti ottotoimintaan ja liikkumisrajoi-
tusten asettamiseen liittyen. Puolustusvoimien sotilaallista puolustusvalmiutta ei ministeriön mukaan voida erotella Ahvenanmaan maakunnan alueen tai muun valtakunnan välillä. Puolustusministeriö pitää tärkeänä, että vastaavien viranomaisten toimivalta myös väestönsuojelun ja evakuoinnin osalta on maakunnan alueella selkeä.

Puolustusministeriö toteaa, että esitetty itsehallintolain 3 § on sisällöltään lähinnä informatiivinen ja koska Ahvenanmaan demilitarisoinnista ja neutralisoinnista määrätään kansainvälisessä oikeudessa, ei maininta itsehallintolaissa antaisi lisäarvoa maakunnan itsehallinnon laajuuden määrittelylle.

Valtiovarainministeriö (VM) on kommentoinut työryhmämietinnössä käsitellyjä sopimusasetuksen irtisanomiseen liittyviä tilanteita. Mietinnössä ehdotetaan, että mahdollisuus irtisanoa sopimusasetus säilyisi pääsääntönä. Yksipuolinen irtisanomismahdollisuus ei kuitenkaan VM:n mukaan eräissä tapauksissa vastaa ajan vaatimuksia kattavasta ja selkeästä viranomaistoimivallasta, jossa on tarve osapuolten välillä jatkuvaan ratkaisukeskeiseen viranomaisyhteistyöhön. Valtiovarainministeriö katsoo, että mietinnössä esitettyä ratkaisuvaihtoehtoa (2.B.2) tietyjen asetusten irtisanomismahdollisuuden rajoittamisesta olisi hyvä selvittää uuden itsehallintolain jatkovalmistelussa.

Kuten mietinnössä todetaan, säänteleä maakunnan taloutta koskeva luku yksityiskohtaisesti itsehallintolaissa itsehallintoviranomaisille tarjottavia korvauksia. On kuitenkin ilmennyt tarvetta lisäsäännökselle, joka eräissä tapauksissa mahdollistaisi korvattavuuden tämän lisäksi. Tämän osalta mietinnössä esitetään kaksi ratkaisuvaihtoehtoa. Valtiovarainministeriö katsoo, että mietinnössä esitetty ratkaisuvaihtoehto 1 olisi oikeudellisesti haastava muotoilla siihen sisältyvästä poliittisen yhteisymmärryksen oletuksesta johtuen. Valtiovarainministeriö pitää ratkaisuvaihtoehtoa 2 koskien eräitä Ahvenanmaan maakunnan tai kuntien kustannusten korvaamista parempana ratkaisuvaihtoehtona. Ratkaisuvaihtoehto 2 vastaa paremmin nykyisiä päätöksentekoprosesseja, jotka vaativat normipohjaa ja perustuvat eduskunnan budjettivaltaan.

Valtiovarainministeriö yhtyy näkemykseen, että Ahvenanmaan valtuuskunnan rooli on kiistaton. Valtiovarainministeriö katsoo, että jatkovalmistelussa on syytä tarkastella itsehallintolain 46 §:n mukaista Ahvenanmaan maakunnalle maksettavaa tasoitusta huomioiden vuoden 2023 tasoitus pohjaan vaikuttanut merkittävä erä siirtyvien määrärahojen peruutuksia ja sen aiheuttama poikkeuksellisen suuri tasoitus Ahvenanmaalle.

Mietinnössä on ehdotettu maaherran erityisiin kelpoisuusvaatimuksiin muutoksia. Mietinnössä ei VM:n mukaan todeta selkeästi, onko siinä ehdotettujen muutoksien tarkoituksena, että maaherra hoitaisi ainoastaan Ahvenanmaan itsehallintolaissa maaherralle säädettyjä tehtäviä vai nykytilan säilyttäminen, jonka perusteella maaherra toimisi valtionviraston päällikkönä sekä hoitaisi myös itsehallintolaissa maaherralle säädettyjä tehtäviä. Valtiovarainministeriö pitää ensisijaisesti parhaimpana ratkaisua, että oikeustila säilyisi voimassa olevan sääntelyn mukaisena, ottaen myös huomioon valmistelussa olevan valtion aluehallintouudistusta koskevan lainsäädännön, jossa ehdotetaan säädettäväksi laki Ahvenanmaan valtionvirastosta ja jonka päällikkönä toimisi maaherra. Valtiovarainministeriö pitää sinänsä mietinnössä esitetyn mukaisesti hyvänä lähtökohdana, että maaherran virkaa koskevista kelpoisuusvaatimuksista säädettäisiin itsehallintolaissa. Valtiovarainministeriö ei kuitenkaan pidä mahdollisena, että valtion virkamieslakiin (750/1994), jäljempänä virkamieslaki, tulisi maaherraa koskevia säännöksiä.

Mikäli mietinnössä ehdotettujen muutosten lähtökohdana olisi, että maaherra jatkossa hoitaisi vain itsehallintolaissa säädettyjä tehtäviä, eivät maaherralle itsehallintolaissa säädetyt erityiset kelpoisuusvaatimukset ole valtiovarainministeriön toimialan näkökulmasta merkityksellisiä, koska Ahvenanmaan itsehallintoa koskevat asiat kuuluvat valtioneuvoston ohjesäännön (262/2003) 14 §:n 6 kohdan perusteella oikeusministeriölle. Tässä vaihtoehdossa on VM:n mukaan kuitenkin tarkasteltava myös valtionvirastolain viraston päällikköä koskevia säännöksiä.

Mikäli maaherra toimisi jatkossakin valtionviraston päällikkönä, ei valtiovarainministeriö pidä mietinnössä ehdotettuja muutoksia maaherran erityisiin kelpoisuusvaatimuksiin kannatettavina ja perusteltuina, mikäli niiden tarkoituksena on sulkea pois virkamieslain yleisten kelpoisuusvaatimusten ja virkamieslain 8 §:n 2 momentissa säädettyjen valtionhallinnon ylimmän virkamiesjohdon erityisten kelpoisuusvaatimusten soveltaminen. On kuitenkin huomattava, että maaherran viralle itsehallintolaissa säädettyjä erityisiä kelpoisuusvaatimuksia sovelletaan maaherran virkaa täytettäessä rinnakkain virkamieslain yleisten ja valtionhallinnon ylimmän virkamiesjohdon erityisten kelpoisuusvaatimusten kanssa. Tästä syystä maaherran viralle itsehallintolaissa säädetyt erityiset kelpoisuusvaatimukset tulisivat olla sopusoinnussa virkamieslain säännösten kanssa.

Valtiovarainministeriö huomauttaa, että viraston päällikkö viime kädessä vastaa viraston toiminnan lainmukaisuudesta ja siitä, että viraston toiminnassa noudatetaan virkatoimintaa ohjaavaa lainsäädäntöä. Viraston päällikön osaamispuutteet voivat VM:n mukaan heijastua ongelmallisina tilanteina suhteessa valtionviraston asiakkaisiin ja heidän perusoikeuksiinsa nähden. Viraston päällikön osaamispuutteet voivat johtaa ongelmallisiin tilanteisiin myös valtionviraston muuhun henkilöstöön nähden. Edellä todettu huomioden valtiovarainministeriö pitää mietinnön s. 75-77 ehdotetuista vaihtoehtoista vaihtoehtoa 2 mahdollisena, mikäli sen tarkoituksena on, että maaherran virkaa täytettäessä sovellettaisiin virkamieslain yleisiä ja erityisiä kelpoisuusvaatimuksia.

Maa- ja metsätalousministeriö

Maa- ja metsätalousministeriö toteaa, että sen hallinnonalalla nykyinen sopimusasetusjärjestelmä toimii varsin hyvin eikä suurempia ongelmia ole ilmennyt. Kielilainsäädännön osalta maa- ja metsätalousministeriö yhtyy mietinnössä esitettyyn näkemykseen siitä, että Ahvenanmaan kielellinen asema on sinänsä jo nykyisellään oikeudellisesti selvä ja selkeä.

Työryhmämietintöön sisältyy kaksi liitettä, joista liitteessä 1 esitellään oikeusministeriön sihteeristössä työryhmää varten tuotettu arviointi- ja selvityspohja ja sen teksti perustuu tuolloin saatavilla olleisiin tietoihin. Liitteessä 2 esitetään puolestaan Ahvenanmaan maakunnan hallituksen kannanotot poikkeusoloja koskevasta toimivallanjaosta. Liitteessä 1 tuodaan esiin neljä eri ratkaisuvaihtoehtoa.

Edellä mainittujen ratkaisuvaihtoehtojen osalta maa- ja metsätalousministeriö esittää alustavana näkemyksenään, että vaihtoehto numero 4:n mukainen ratkaisu siten, että itsehallintolain 30 §:ssä säädettäisiin, että maakunta hoitaa poikkeusoloihin varautumista ja poikkeusoloissa toimimista koskevia hallintotehtäviä joiltakin osin (esimerkiksi niiltä osin kuin tehtävät muutoin kuin poikkeusoloissa kuuluvat maakunnan lainsäädäntövaltaan tai 30 §:n muun säännöksen mukaisesti sen hoidettaviksi), voisi olla toimiva. Edellä mainitun ratkaisuvaihtoehdon mukainen, sama lopputulos voitaisiin maa- ja metsätalousministeriön mukaan saavuttaa myös sopimusasetuksilla, joita eduskunnan perustuslakivaliokunta on tuonut esiin mahdollisena ratkaisuna.

Maa- ja metsätalousministerin käsityksen mukaan poikkeusoloihin varautumisen ja poikkeusolojen osalta perusvaihtoehdot ovat, ratkaistaanko valmiuslain uudistamisen yhteydessä esille nousseet Ahvenanmaan maakuntaa koskevat kysymykset nykyisen itsehallintolain puitteissa vai muutetaanko itsehallintolakia. Voimassa olevan itsehallintolain mukaan sopimusasetus on maa- ja metsätalousministeriön mukaan lähinnä se keino, jolla voidaan yhteensovittaa valtakunnan ja maakunnan toimintaa poikkeusoloissa Ahvenanmaan maakunnassa.

Ministeriön mukaan edellisen Ahvenanmaa -työryhmän mietintöön sisältyvät kiireelliset muutokset Ahvenanmaan itsehallintolakiin tulisi saattaa mahdollisimman pian eduskunnan käsiteltäviksi.

Työ- ja elinkeinoministeriö

Itsehallintolain kielisäännösten kehittämistä koskevan 4 luvun osalta työ- ja elinkeinoministeriö kannattaa mietinnössä esitettyä näkemystä siitä, ettei aiempia työehtosopimusten kääntämistä koskevan lainsäädännön kehittämisehdotuksia käsitellä työryhmän toimikaudella. Muilta osin työ- ja elinkeinoministeriö ei pidä 4 luvussa esitettyjä ehdotuksia

kannatettavana. Työ- ja elinkeinoministeriön mukaan saattaa olla, että ehdotetut muutokset eivät olisi mm. lainsäädäntövallan jakautumisen ja sen selkeyden kannalta ongelmattomia. Ministeriön mukaan lienee myös ainakin osin kyseenalaista, kuten mietinnössäkkin todetaan, missä määrin ehdotetuilla muutoksilla lainsäädäntöön ratkaistaisiin esitettyjä ongelmia.

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM)

Mietinnön kappaleessa 1.3. työryhmä on ehdottanut muutoksia itsehallintolain 27 §:n 1 kohtaan, joilla mm. korostettaisiin maakunnan lainsäädäntövaltaa koskevien itsehallintolain säännösten, sellaisina kuin niitä on tulkittu maakuntalakien lainsäädäntövalvonnassa, olevan aina ensisijaisia perustuslain 2 lukuun nähden. Kappaleessa 1.6 Ehdotus itsehallintolain ensisijaisuutta koskevaksi säännökseksi, työryhmä ehdottaa itsehallintolakiin lisättäväksi säännöksen ”itsehallintolain ensisijaisuudesta Ahvenanmaalla suhteessa perustuslakiin eräissä tapauksissa, mutta myös suhteessa Ahvenanmaalla voimassa oleviin valtakunnan lakeihin ja maakuntalakeihin.”

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää edellä mainittuja ehdotuksia ongelmallisina, sillä niiden tarkoituksena on nostaa itsehallintolaki perustuslain yläpuolelle. Itsehallintolaissa säädetään eduskunnan ja maakunnan välisestä lainsäädäntövallan jaosta. Itsehallintolaki ei STM:n lausunnon mukaan saisi kuitenkaan merkitä sitä, että eduskunnan lainsäädäntövaltansa puitteissa säätämien lakien soveltaminen maakunnassa estyisi. Ehdotukset eivät saisi myöskään johtaa siihen, että maakunnan asukkaiden perusoikeuksien tai ihmisoikeuksien suoja kaventuisi.

Mainitun kappaleen 1.3. mukaan työryhmään kuuluvat maakunnan hallituksen jäsenet ovat esittäneet, että itsehallintolain 28 §:n 1 momentin säännös muotoiltaisiin uudelleen siten, että siinä todettaisiin, että ”perustuslain tai muun valtakunnan lain muutos ei tule voimaan maakunnassa ilman maakuntapäivien hyväksyntää, mikäli kysymys on muista kielivaatimuksista kuin ruotsin kielestä...”. Mietinnön s. 31 mukaan ”Säännös tulisi sovellettavaksi esimerkiksi erilaisiin asiakirjoihin tai tietoihin, joiden saatavuudesta on säädetty valtakunnan lailla. Jos esimerkiksi kuluttajansuoja- tai työturvallisuuslainsäädäntöön otettaisiin uusia säännöksiä, joissa edellytettäisiin vain suomenkielistä tai suomen- tai ruotsinkielistä tiedottamista, laki tulisi voimaan Ahvenanmaalla, jos maakuntapäivät antaisi siihen hyväksyntänsä.”

Sosiaali- ja terveysministeriö ei kannata edellä mainittua ehdotusta, koska se horjuttaisi ja vääristäisi itsehallintolaissa säädettyä eduskunnan ja maakunnan välistä lainsäädäntövallan jakoa ja merkitsisi sitä, että maakunnalla olisi mahdollisuus estää eduskunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvien lakien voimaantulo Ahvenanmaalla.

Liittyen kappaleeseen 2 Valtakunnan tehtävien hoitaminen Ahvenanmaalla toimivissa viranomaisissa, mietinnössä ehdotettu sopimusasetusten soveltamisalan laajentaminen tekee STM:n mukaan kokonaisuudesta vaikeaselkoisen. Viranomaisten toimivaltuuksien tulisi lähtökohtaisesti olla itsehallintolaissa säädettyjä. Perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin.

Mietinnössä on nyt pyritty kirjoittamaan sopimusasetuksia koskeva säännös niin, että sen nojalla Ahvenanmaan maakunnan viranomaisille voitaisiin määrätä myös hyvinvointialueiden tehtäviä. Työryhmän aiempaan mietintöön sisältyneessä lakiehdotuksessa esitettyjen 30 §:n 9 ja 24 kohtien osalta kyse on kuitenkin ihmisten perusoikeuksien kannalta keskeisistä asioista, eikä viranomaisvastuiden määrittelyn jättäminen sopimusasetuksen varaan ole sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan näissä asioissa oikea sääntelytapa, vaan asiasta tulisi säätää itsehallintolaissa. Sopimusasetuksessa voitaisiin toki määritellä tehtävien jaosta yksityiskohtaisemmin, lakia täydentävällä tavalla. Koska sosiaali- ja terveysministeriö ei näe tarkoituksenmukaisena sellaista perusratkaisua, että näistä asioista säädettäisiin ainoastaan sopimusasetuksella, ei ministeriö näe aiheelliseksi kommentoida mietinnössä esitettyjä eri sopimusasetusvaihtoehtoja.

Mietinnössä pohditaan sopimusasetusten erilaisia irtisanomisvaihtoehtoja ja esitetään esimerkiksi sellaista mallia, että sopimusasetusta, jonka tarkoittamat hallintotehtävät liittyvät julkisen vallan velvollisuuksiin toteuttaa perus- tai ihmisoikeuksia, taikka joka koskee niiden rajoituksia tai kansallista turvallisuutta, ei voitaisi irtisanoa yksipuolisesti. Tällainen ratkaisumalli johtaisi STM:n mukaan tilanteeseen, jossa sopimusasetuksen muuttaminen olisi jopa mahdotonta, ellei sopimusosapuolilla olisi yhteistä tahtoa muuttaa tai kumota asetusta ja mahdollisesti säätää uusi. Tällöin sopimusasetuksen muuttaminen voisi olla jopa vaikeampaa kuin lakien muuttaminen, eikä tämä voi STM:n mukaan olla mahdollinen rakenne oikeusjärjestyksessä.

Liittyen lukuun 4, Itsehallintolain kielisäännösten kehittäminen, sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että mietinnössä ehdotettu täydennys itsehallintolain 28 §:n 1 momenttiin siitä, että maakuntapäivät hyväksyisi muita kieliä kuin ruotsia vaativien valtakunnan lakien voimaantulon Ahvenanmaalla, vaikuttaa ongelmalliselta työsuojelulainsäädännön näkökulmasta. Säännös saattaisi arvaamattomasti rajoittaa eduskunnalle kuuluvaa lainsäädäntövaltaa ja estää työntekijöiden suojelemiseksi työssä tarpeellisen lain voimaantulon Ahvenanmaalla. Mietinnön mukaan ehdotuksen tarkoituksena on estää tilanne, jossa Ahvenanmaalla olisi vaatimuksia käyttää tai tuottaa asiakirjoja muilla kielillä kuin ruotsiksi. Tällainen tarkoitus vaikuttaa ongelmalliselta työsuojelun näkökulmasta, ottaen huomioon, että työsuojelusäännöksillä huolehditaan työvoiman suojelusta sekä ruotsin, suomen että muulla kielellä tapahtuvassa työskentelyssä. Ministeriön mukaan mietinnön ehdotus on myös ongelmallinen sen takia, että työsuojelusääntelyn osalta olisi vaikeata hahmottaa, milloin maakuntapäivien hyväksymisvaatimus tulisi sovellettavaksi. Työsuojelulainsäädännössä on varsinaisten kielivaatimusten lisäksi kyse vaatimuksista, jotka edellyttävät huolehtimaan työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä työntekijän ymmärtämällä tavalla tai huomioimaan työntekijän puutteellinen kielitaito. Käytännössä olisi STM:n mukaan vaikeata erottaa, milloin olisi kysymys muista kielivaatimuksista kuin ruotsin kielestä ja ehdotettu maakuntapäivien hyväksymisvaatimus tulisi sovellettavaksi.

Ahvenanmaan kielellisten oikeuksien vahvistamiseksi kielenkäyttö Ahvenanmaalla ehdotetaan lisättäväksi uudeksi kohdaksi maakunnan lainsäädäntövaltaa koskevaan 18 §:ään. Pykäläehdotus tarkoittaisi, että maakuntapäivillä olisi Ahvenanmaalla käytettävän kielen osalta lainsäädäntövalta valtakunnan toimivalta-alaan kuuluvissa työsuojeluasioissa. Mietinnössä kielenkäyttöön liittyvän toimivallan siirtämistä maakunnalle ei ole tarkemmin perusteltu työsuojeluun liittyvillä ongelmilla, ja ehdotuksen tarpeellisuus ja vaikutukset jäävät STM:n mukaan epäselviksi.

Mietinnön kappaleessa 5.3 Erityistilanteet, jotka eivät ole poikkeusoloja, ehdotetaan (s. 86), että ”tulisi mahdollistaa maakuntalain, joka on suoraa seurausta eräistä valtakunnan tai Ahvenanmaan erityisolosuhteista tai -tilanteista, kiireellinen voimaantulo. Kyse on tarpeesta antaa maakuntalaki maakuntapäiväien lainsäädäntövallan puitteissa sellaisissa tilanteissa, jotka eivät ole poikkeusoloja.” Mietinnön s. 87 todetaan kuitenkin lisäksi, että ”Nyt tarkoitetut erityistilanteet voivat siten edellyttää asiaan liittyvää ja väliaikaisesti voimassa olevaa maakuntapäivien lainsäädäntöä, vaikka esimerkiksi ihmisten ja eläinten tartuntatautien ehkäisy on lainsäädäntöala, joka kuuluu valtakunnan lainsäädäntövaltaan Ahvenanmaalla, kun taas itsehallintolain mukainen oikeusalan hallintotoimivalta kuuluu itsehallintoviranomaisille.” Kuvauksen perusteella syntyy STM:n mukaan käsitys, että erityistilanteissa säädettävä maakuntalaki voisi mahdollisesti koskea myös valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvia asioita tai kyse voisi olla asioista, joissa on tulkinnanvaraista, mitä lakia tulisi soveltaa. Sosiaali- ja terveysministeriö ei kannata ehdotusta, mikäli se merkitsisi sitä, että erityistilanteessa maakuntalailla voitaisiin säätää asioista, jotka itsehallintolain nojalla kuuluvat eduskunnan lainsäädäntövaltaan, tai jos se voisi johtaa siihen, että eduskunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvia lakeja ei tehokkaasti voitaisi soveltaa myös Ahvenanmaalla.

Liittyen mietinnön liitteen 1 ratkaisuehdotukseen 3 ”Poikkeusoloihin varautumista koskevan lainsäädäntövallan siirtäminen kuuluvaksi maakuntapäivien toimivaltaan”, STM pyytää kiinnittämään huomiota siihen, että eri hallinnonalojen sektorilainsäädäntöön sisältyy tai voi tulevaisuudessa sisältyä myös varautumista ja viranomaisten häiriötilanteiden toimivaltuuksia koskevaa sääntelyä. Esimerkiksi lääkkeitä koskeva lainsäädäntövalta kuuluu itsehallintolain mukaisesti eduskunnalle. Lääkkeiden saatavuutta turvataan häiriötilanteissa lainsäädännössä erilaisin velvoittein ja viranomaistoimivaltuuksin, jotka ovat voimassa myös Ahvenanmaalla. Työryhmän ehdottama ratkaisuvaihtoehto 3) ei STM:n mukaan saa tällöin lääkkeiden osalta tarkoittaa sitä, että maakunnan varautumista koskevasta lainsäädäntövallasta tulisi ensisijainen suhteessa eduskunnan säätämään lääkelainsäädäntöön, tai että se estäisi eduskunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvan lääkelainsäädännön soveltamisen Ahvenanmaalla.

Ulkoministeriöllä, liikenne- ja viestintäministeriöllä, ympäristöministeriöllä ja opetus- ja kulttuuriministeriöllä ei ollut lausuttavaa.

Ahvenanmaan maakunnan hallituksen kannanotto

Maakunnan hallitus toteaa, että useat esitetyistä ehdotuksista ovat mielenkiintoisia jatkovalmisteluun, kuitenkin niin, että sopimusasetusten systematiikkaa ei ole ajankoh- taista muuttaa niin, etteivät sopimusasetukset olisi yksipuolisesti irtisanottavia.

Maakunnan hallitus korostaa, että on tärkeää, että itsehallinto saa vaikutusvaltaa siihen, miten itsehallintoviranomaisille kuuluvat valtakunnan tehtävät kehittyvät ajan myötä ja että tehtävistä voidaan saada tarvittava rahallinen korvaus. Valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvien tehtävien hoitaminen edellyttää maakunnan hallituksen mukaan käytännöllistä ja taloudellista mahdollisuutta hoitaa tehtäviä siten, että Ahvenanmaalla asu- vien oikeus samankaltaisiin palveluihin kuin muualla Suomessa turvataan.

Maakunnan hallitus huomauttaa, että poikkeusoloihin varautumisen ja poikkeusolojen osalta valtakunnan ja Ahvenanmaan välistä toimivallanjakoa on selvennettävä. Edelly- tksiä on maakunnan hallituksen mukaan myös luotava ruotsin kielellä toimivalle sekä

ahvenanmaalaisiin tarpeisiin ja ahvenanmaalaiseen yhteiskuntarakenteeseen perustuvalla varautumisrakenteella Ahvenanmaalla, huomioiden, että yhteiskuntarakenteen Ahvenanmaalla on erilainen kuin muualla Suomessa.